

ELEMENTE TRACO-GETICE ÎN INSCRIPȚIILE GRECEȘTI DIN ROMA

DE

I. I. RUSSU

Redactat într-o limbă latină corectă, clară, elegantă (haină „clasică” ce-l face ușor accesibil oricărui cercetător de specialitate, pe linia optimă a unei venerabile tradiții umaniste), primul fascicul din noul „corpus” epigrafic grecesc al orașului Roma, elaborat de un prestigios epigrafist și filolog italian¹, cu comentarii, întregiri, variată bibliografie de prim rang, conține patru piese epigrafice-sculpturale valoroase și semnificative cu elemente de text și gliptice aduse de elementele etnic-sociale trace din patria lor balcanică, imigrați militari sau civili. Caracterul tragic a fost recunoscut pentru trei dintre cele patru piese, conținutul lor onomastic-lingvistic și religios fiind relevat mai demult și integrat în circuitul tezaurului documentar privind istoria și cultura, răspîndirea și prezența individuală sau în colective a traco-geților la Roma și în restul împărăției. Una dintre piesele epigrafic-sculpturale „noi” nu a fost însă recunoscută (mai jos, nr. 5) ca atare de către eminentul editor roman din a. 1968, din cauza unor lacune în documentarea și bibliografia sa cu privire la unele probleme de „tracologie”; dar nu relevă nici numele interesante și importante dintr-un mare tabel de „mystae” (mai jos, nr. 4): pe geto-dacul *Decebalos* și tracul sudic *Trallis*, care merită să fie consemnați din nou în acest context.

În succesiunea numerică a celor 263 piese epigrafic-sculpturale greco-romane, vor fi reluate aici cele cinci texte — sculpturi ce conțin elemente gliptice-religioase și onomastice aparținătoare tracilor sau geto-dacilor carpato-dunăreni —, care în capitala împărăției romane erau foarte numeroși manifestându-se în covârșitoare majoritate prin inscripții în limbă latină², potrivit cu idiomul pe care probabil că-l vorbeau majo-

¹ *Inscriptiones graecae Urbis Romae* curavit L. Moretti, fasciculus primus (1–263), Romae, 1968, 239 pagini în 8° (*Studi pubblicati dall'Istituto Italiano per la Storia antica*, fasc. 17); în prefață la p. V se precizează „primam partem hic habes novae syllogae quae titulos graecos ethnicos in Urbe repertos continebit, quam dignam spero ut in locum corporis Kaibeliani (IG, XIV, 1890) succedat. Quomodo opus distribuatur, quibus spatii finibus definiatur, quo consilio singula monumenta edantur, cum alibi publici iuris fecerim (*Akta IV. Kongr. für griech. u. lat. Epigraphik*, 1964, p. 264–270), nolui repetere, praesertim cum bene sciam neminem fere praefationem legere solitum esse. Monebo tamen hanc primam partem, mirorem si molem fasciculi respexeris, at maximi momenti si singula documenta perlegeris, inscriptiones omnes amplecti praeter funerarias et artificum et artis operum titulos”.

² În imensul conglomerat de elemente etnice venite din toate zonele lumii antice ocupate de romani, militarii și civilii de obârșie traco-geto-dacică cunoscuți în capitala Imperiului roman au fost cercetați în studii epigrafic-onomatologic al lui G. G. Mateescu, *ED*, 1, 1923, p. 57–258, lucrare de amplă erudiție și doctrină istorică și onomastică, ce grupează materialul după categorii sociale, ocupații, grade și alte criterii într-o succesiune cronologică aproxi-

ritatea dintre ei în patria lor de baștină, dar mai cu seamă în Italia și la Roma.

Între ostașii traci încorporați în gărzile imperiale din Roma, *cohortes praetoriae*, care pun aici inscripții în limba greacă („tituli a praetorianis diis patriis positi”) avem doi cu nume grecești sau traco-romane:

Θεῶ Ζβερθουρδω καὶ Ιαμβαδουλη ἐπιφανηστάτοις Ἀυρῶ(ῆ)λιος Δονύσιος στρατιώ(ω)της χώ(ρ)της τοῦ πραι(ω)ρίου ἑκατονταρχ(ία) Φλωρεντίνου θ' ἑλ(ω)ν ἀνέθηκα b

Fig. 1. Roma. Relief votiv dedicat zeilor traci „celor mai iluștri” Zberthurdos și Iambadule(s) de către pretorianul Aurelios Dionysios; a) foto (după *Inscriptiones Graecae Urbis Romae*, I, 132); b) transcrierea și lectura textului.

mativă, dar într-o dezordine tipică pentru unele începuturi ale cercetării epigrafice și istoriografice; lucrarea monografică a lui Mateescu era lipsită de un plan clar și o repartizare judicioasă a materiei documentare epigrafice și onomatologice, avînd unele omisiuni și lacune, ca și numeroase erori și confuzii, unele destul de grave (de ex. numele evident persan *Petizaces*, grecesc *Draucos*, ș.a. erau clasificate de Mateescu (după el: D. Dečev etc.) și „studiate” din punct de vedere social-istoric și chiar filologic-lingvistic ca tracice etc.; (cf. în *Limba traco-dacilor*, ed. a II-a, București, 1967, p. 60–62; idem, *Sprache der Thrako-Daker*, 1969, p. 73–74, activitatea lui Mateescu în „tracologie”), rezultate din necunoașterea deplină și corectă a sistemelor onomastice ale popoarelor antice din sfera culturii mediteraneene greco-romane: greci, romano-italici, illyri, traci, semiți, iranieni, egipteni, celți ș.a. Despre răspîndirea tracilor balcanici (sud-dunăreni) în Imperiul roman: Al. Fol, *Godišnik Univ Sofia*, 58, 1964, 3, p. 299–309; 62, 1968, 3, p. 193–273 și alte indicații bibliografice în *ActaMN* 11, 1974, p. 108.

1. *Inscriptiones Graecae Urbis Romae*, nr. 132, „tabula alta 0,30, lata 0,35; litterae 0,012. Reperta in Esquiliis (Armellini). A sinistra Iuppiter nudus hastam dextra, fulgur sinistra gerens cui dea, pariter nuda, equo insidens adpropinquat”. Relieful s-a bucurat de atenție deosebită, editat în diferite seriale: Armellini (a. 1876), Lanciani (1880), Matz-Duhn (1882), Kaibel (IG, XIV nr 981), Cagnat (IGR, I 58), H. St. Jones, *Catalogue --- Conservatori*, p. 203, nr 10; dar această bibliografie citată de Moretti nu este completă, lipsind câteva titluri, între ele două italiene și chiar din ... Roma: G. G. Mateescu, art. *Iambadules*, în *Dizionario epigrafico di antichità romane* (E. De Ruggiero), IV, p. 2—3, cu bibliografie și discuție mai amplă asupra numitei zeități trace; *Ephemeris Dacoromana*, I, 1923, p. 158—159 [revistă pe care L.M. o cunoaște, cf. nr. 2]; controversa asupra inscripției a fost cauzată de caracterul neclar al semnificației acelei tinere figuri nude, călare, care a fost considerată când de un sex, când de altul. Toate atestările despre *Zbelthurdos* au fost adunate cu peste un sfert de veac în urmă de noi în *Anuarul Institutului de studii clasice* (Cluj), V, 1949, p. 107; cf. de asemenea D. Detschew, *Die thrakischen Sprachreste*, Wien, 1957, p. 178 *Zbelthurdos*; p. 213 *Iambadule* (cu documentare mai amplă și texte integral citate). Anterior s-a mai ocupat de „zeul trac al fulgerelor” G. Seure, în *Revue des études grecques*, XXVI, 1913, p. 236. „De deo thracio egit D. Detschew, *Bull. Inst. Arch. Bulg.*, 18 (1952), p. 7 sqq. testimonia decem proferens quae ad illud tempus innotuerant. Contra *Iambadule* ignota est: deam frugum pariter ac Inferorum fuisse putat Detschew” este scurtul comentariu al lui L. M.; dar lectura lui în r. 2 a literelor CTPATXWTHC ca simplu $\sigma\tau\rho\alpha\tau(\iota)\acute{\omega}\tau\eta\varsigma$ (după Lanciani și Duhn) nu e corectă, trebuind să fie preferată lectura lui Kaibel, menționând „cohorta praetoriană”, pe care o adoptăm și redăm în desenul cu lectură (fig. 1a). Este evident și demult știut că *Zbelthiurdos* (*Zberthurdos*) era zeul tracic al fulgerelor (echivalent al geto-dacilor *Gebeleizis*), forța cutremurătoare a văzduhurilor aducătoare nu numai de groază și panică între oameni, pe pământ, ci de ploaie și cu ea recoltă, belșug în ogoare, în toată vegetația; ar fi natural deci ca „acolitul” său din atestarea unică plastică și epigrafică a reliefului greco-roman al lui Aurelius Dionysius praetorian la Roma: *Iambadules* să fie din același cerc de activitate a puterilor supranaturale personificate, probabil vreun „înger” uranian sau demon htonian-agrar din interiorul lumii trace; atributele și funcția lui naturală-economică poate să fi fost tocmai ploaia (cf. *Limba traco-dacilor*, ed. a II—a, 1967, p. 109), creșterea vegetației, recolta și producția agricolă etc. Plus adhuc non liquet.

2. *Inscr. Graecae Urb. Romae*, nr. 134, „columella ex marmore supra fracta: alta 0,20, diametru 0,13. Litterae parum curatae (0,013) saec. III. Incertae originis, diu in sepositis Musei Conservatorum adservatam edidi *Bullettino Comunale*, 75 (1953—55), p. 88 sqq. cum tabb. phot. (Supplementum epigraph. Graec., XVI, 599). Ibidem nunc extat in lapidario subterraneo”. Comentariul și explicația pentru r. 2 al fragmentului epigrafic „1. 2: NIAYP primum quadratarius scripsit, postea, supra, EICI litteris minoribus addidit ita ut NIECI effecerit” nu apar probabile și valabile; mai verosimil este că literele — NI la începutul r. 2 să fie rest din numele zeului la dativ „Apollini”, rîndul 1 începînd even-

tual cu ΘΕΟΙC (fig. 2). Interesant și valoros este comentariul editorului intuind just faptul că „*Aur. Buris, nullo dubio Thracius, miles coh. X praetoriae, idem esse videtur ac Aur. Buris in titulo sepulchrali CIL, VI 2732 memoratus : Mateescu, Ephem. Daco-Romana, I (1923), p. 174 ; Seure, Rev. Arch., 1929, p. 110. Plura de hoc titulo loc. cit. sermoc-*

·(·)ΕΩ
 ΝΙΑΥΡ·ΠΟΥΡΙCΠΛΤΗΡ·
 ΚΑΙΥΙΟC·ΑΥΡ·ΒΟΥΡΙC·
 CΓΡΑΤΙΩΤΗΚΩΡΤΗC·
 ΔΕΚΑΤΗCΠΡ·Υ·
 ΕΚ·ΔΕ·ΧΩΡΙΗCΤΗCΕΟC·

a

Θεῶ[-----καὶ Ἀπόλλι-]
 νι Αὐρ(ἡλιος) Πουρις πατήρ
 καὶ υἱὸς Αὐρ(ἡλιος) Βουρις
 στρατιώτης) κώρτης
 δεκάτης πραιτωρίας)·ς·
 ἐκ δὲ χωρίας Τησεος

b

Fig. 2. Roma. Colonetă votivă cu dedicația celor doi traci *Aurelios Pouris* și *Aurelios Bouris* ; a) desenul textului (după foto *Inscriptiones Graecae Urbis Romae, I, 134*) ; b) lectura cu reconstituirea.

natus sum : nolui repetere". Semnificativ este oricum faptul că cei doi traci — tată și fiu — *Aurelius Pouris* și *Aurelius Bouris* au cognomina trace (demult recunoscute ca atare), în două „versiuni” foarte apropiate ; ar fi de cercetat dacă „*Pouris*” este o variantă fonetică a lui „*Bouris*” (acesta cu consonanta inițială sonorizată) ; nu mai puțin

interesant apare faptul că ostașul praetorian traco-roman Aurelius Bouris (Buris), în serviciu activ se afla în Roma cu tatăl aproape omonim (poate fost militar și el), cu care împreună pun o dedicație vreunor zei traci (sau numai lui Apollo?), iar peste câțiva ani praetorianul din Tracia decedă în capitala împărăției fiind onorat de doi camarazi consăteni (și prieteni mai buni) cu epitaful în limbă latină³. Despre locul lui de obârșie notează L.M. „nomen loci THCEOC inauditum; idem est quod latine *domo, natione*, etc.”; există totuși o analogie sau „înru-dire” cam depărtată în timp, dar nu ireală: localitatea-cetate (sau mic *burgus, castellum*) THECIMONTH, Procopius, *De aedif.*, IV, 11 (p. 146, 19, ed. Haury—Wirth), în estul Traciei (Haemimont), în care s-a recunoscut demult apelativul geografic-toponimic latin-romanice *monte-*, iar V. Beșevliev, *Zur Deutung der Kastellnamen in Prokops Werk „De aedificiis”*, Amsterdam, 1970, p. 138 l-a tilcuit „*ad Taeesi montem*. Der erste Teil erinnert an die PN *Taesis, Teisos* (*Inscr. Graecae Bulg.*, IV, 2192, 9), *Taesius* (I. G. Kazarov, *Denkm. Thrak. Reiter*, 1938, 67, nr. 305), *Tessius* (Schulze, *Zur Geschichte Lat. Eigennamen*, 21, Anm. 3, 98, 162, 425). Der zweite Teil —MONTH gehört zum lat. *mons*, wie Philip-pide und Skok richtig erkannt haben, und ist Akkusativ Sg. —*mon-tem* ohne Schluß —*m*”.

3. *Inscr. Graecae Urb. Romae*, nr 135, tot între „tituli a praetorianis diis patriis positi” este inclusă o „ara(?) incertae sed nullo dubio urbanae originis ut et plerique tituli quos Sabinus collegit et quae infra de frumentariis dicam confirmat. Exscripsit Sabinus, Marcian. X f. 114: inde Kaibel, IG XIV 958 (Cagnat, IGR I 29). Periiit”. Textul este redat în litere capitale (verzale) pe care le reproducem întocmai (fig. 3a), împreună cu lectura „desfășurată”. Urmează la L.M. un comentariu amplu și bibliografie asupra lecturii și interpretării numelui echivoc al divinității, ca „Alsenos” (Kaibel), după A. Dumont, L. Tugrul etc., ori mai curînd *Saldenos* (din localitatea *Salda-*) etc. (De Ruggiero), quae omnia, si parum certa sunt, tamen ad Thraciam ducere nos videntur ex qua M. Aurelius Alexander fortasse oriundus fuit: de Thraciis in legionibus Romanis v. G. Forni, *Reclutamento delle legioni* . . ., Milano — Roma, 1953, p. 199 sqq”. Este neîndoielnic că numitul Marcus Aurelius Alexandros (cu bun nume „romano-grec” de „civis Romanus”), *frumentarius* în legiunea II Italica, organizată sub împăratul Marcus Aurelius, era un trac cum au admis aproape unanim erudiții citați; el este omis de Mateescu din repertoriul său de traci „în inscripțiile Romei” (supra, nota 2), ca unul din numeroșii militari care plecînd din patria lor est-balcanică au cutreierat în cadrul serviciului sute și mii de kilometri în lungul și latul împărăției romane. Legiunea II Italica era staționată în Noricum (Austria), iar prinosul pus de M. Aurelius Alexandros zeului său „părintesc” a fost datat pe bună dreptate de L. M. în secolul al III-lea („titulum saec. III tribuerim”, citînd și alți frumentarii ai legiunii II Italica atestați la Roma; cf. RE, XII, 1468—1476 despre aceeași unitate „italică”).

³ CIL, VI, 2732, „D M Aur. Buri mil. coh X pr. Aurelius DISZAIRAL mil. coh. VIII pr. et Aurelius Asclepiades mil. coh. X pr. heredes amico et convicano bene merenti fecerunt”.

4. *Inscr. Graecae Urb. Romae*, nr 160, „basis ex marmore alta 0,83, lata 0,50, crassa 0,44. Titulus in lateribus A, B, C scriptus. Litteras elegantes quadratarius non satis graecae linguae peritus exarasse videtur (etc.). Basis apud antiquarium quemdam anno 1926 detecta, reperta dicebatur in loco dicto *Vermicino* (in via Tusculana), vel in vinea quadam

Π·ΑΤΡΙΩC·CΑΛΗΝΩ Μ·ΑΥΡ·
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟC·ΦΡΟΥΜ·ΛΕΓ·Β
ΙΤΑΛΙΚ·ΕΥΞΑΜΕΝΟC ΑΝΕΘΗΚΕΝ

a

Πατρίω C·CΑΛΗΝΩ Μ(άρκος) Αὐρ(ήλιος)
Ἀλέξανδρος φρουμ(εντάριος) λεγ(ώνος) β'
Ἰταλικ(ῆς) εὐξάμενος ἀνέθηκεν

b

Fig. 3. Roma. Altar(?) votiv dedicat zeului „patern” *Alsenos* (?) sau *Saldenos* de către un *frumentarius* al legiunii II Italica, *M. Aurelios Alexandros*; a) text după o copie de „Sabinus” (*Inscriptiones Graecae Urbis Romae*, I, 135); b) lectura cu reconstituirea.

apud *Torrenova*, inter vias *Labicanam* (*Casilinam*) et *Latinam A. Vogliano* diu titulum edendum apud se retinuit (etc.); postea cum iam basis in Museum Metropolitanum Novi Eboraci [= New York] pervenisset, una cum F. Cumont edidit, *Amer. Journ. Arch.*, 37 (1933), p. 215—263, cum amplissimo commentario et optimis delineationibus. Postea titulum alii tractaverunt (*Nilsson*, *Bruhl*). Este un impozant „repertoar” (cu câteva lacune) de „credincioși” asociați într-un *thiasos* dionysiac, *mystae* (MYCTAI), în număr de vreo 420 (!) care onorau pe „șefa” asociației *Agrippinilla* (THN IEPEIAN); majoritatea dintre ei aveau nume grecești, mai puțini romane, fiind notați cu un singur antroponim (ca atare majoritatea erau greco-orientali liberti sau „meteci” de condiție juridică peregrină). Nume complet romane și deci cetățenia o au indicată *Valeria Aristeina* III C 10 și *Iulia Eutychia* I C 20; în realitate însă, cetățeni romani și încă din pătura aristocrației romane erau marea patroană *Pompeia Agrippinilla*, ca și *Gavia Cethegilla* ori *M. Gavius Macrinus* care este scris cu un singur antroponim (ΜΑΚΡΕΙΝΟC, cognomenul) la fel ca alți romani-italici consemnați în marel tabel cu un singur nume (*Orphitus*, *Tertullus* etc.); inscripția este de pe la mijlocul veacului al II-lea e.n. Se remarcă între numeroși străini și „meteci” unul cu numele marelui rege-erou și martir al geto-dacilor *Decibalos* (II C 33), care era venit la Roma din Dacia carpatică mai curînd decît din zonele pontice ale Moesiei. Oricum, trebuie considerat ca un geto-dac venit din patria natală carpato-danubiană nu în prima „serie” imediat după supunerea poporului și anexarea țării la imperiu în a. 106, ci mai tîrziu cu vreo 2—4 decenii. Este foarte greu, chiar imposibil a

stabili ori a cerceta felul cum a ajuns el cu simandicoșii „mystae” la Roma, între romanii aristocrați de viță veche, împreună cu un alt trac (probabil meridional) cu numele *Trallis* (III C 6) și cu un *Beithynicos*

a

b

[Διό]δωρος καὶ Ἀνδρόμαχος
[υ]ῖος ἀνέθηκάν

c

Fig. 4. Roma. Relief (grup statuar) al Cavalerului trac dedicat de *Diodoros*(?) și fiul său *Andromachos*; a) foto (*Inscriptiones Graecae Urbis Romae*, I, 205); b) desenul și reconstituirea epigrafei; c) lectura textului votiv.

(III C 50) posibil greco-bithyn din Asia Mică, în asociația de graeculi și alți greco-orientali patronați de nobila Pompeia Agrippinilla.

5. Între „tituli reliqui diis positi, dedicationes” se remarcă nr. 205 „anaglyphus altus 0,33, latus 0,25; litterae 0,015. Eques dignoscitur procurrens in leonem qui bovem dilaniat. Quondam in Museo Kircheriano, ubi descriperunt De Ruggiero, *Catalogo* . . . , p. 8 et Kaibel, IG XIV

Fig. 5. Grup statuar (alto relief) al Cavalerului trac din Dacia (Războieni-Cetate, jud. Alba, România; Muzeul din Cluj-Napoca), foto (Acta Musei Napocensis, 4, 1967, p. 99, fig. 5).

1038; nunc in Antiquario Musei Nationalis Romani (inv. 40653). Contuli” cu lectura literelor vizibile (fără întregire) și remarca „tres dedicantes fuisse Mommsen apud Kaibelium coniecit: [— — —] δωρος, Ἀνδρόμαχος et [— — —]ιος. Anaglyphi significationem non intelligo”. În realitate însă întreaga semnificație și compoziția epigrafic-sculpturală a piesei apar foarte simple și limpezi; astfel, începînd cu sfîrșitul comentariului dat de L. M.: sculptura este un altorelief (sau grup statuar) din categoria devenită „clasică” a reprezentărilor așa-numitului „Cavaler (erou) trac” răspîndit și activ în zeci și sute de „icoane” sau statui din piatră sau marmură descoperite prin toate zonele și provinciile unde locuiau tracogetii (Thracia, Moesia, Dacia, Macedonia, estul Dalmației), ca și în zonele lor de expansiune ale lumii elenistice și romane. La exemplarul „neînțeles” din Roma a rămas întreg numai trunchiul calului (la galop spre dreapta), piciorul drept și hlamida pînă deasupra genunchiului călărețului, sub cal un leu turbat de furie mușcă înversunat din spinarea unui animal bovin trîntit la pămînt și îngenuncheat. Micul grup statuar de acest tip nu era cel mai frecvent, dar nu e nici o raritate în variatele forme de reprezentare ale „Cavalerului trac”, pentru care analogii sau exemple apropiate se găsesc îndestulătoare; menționăm un exemplu foarte apropiat, din Dacia, la Războieni-Cetate (jud. Alba) în centrul provinciei Dacia Superior, Acta MN, IV, 1967, p. 99, fig. 5, în Muzeul Cluj-Napoca (fig. 5), iar alte exemple mai mult sau puțin apropiate

din Thracia și Moesia se găsesc în repertoriul lui G. I. Kazarov, *op. cit.*, nr. 114, 155, 126, 476 etc., ca și de ex. în *Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae*, III, nr. 1206, 1319, 1468 etc.⁴. Inscripția dedicatorie pe plintă poate fi întregită după lungimea marginii stîngi a piesei, unde în r. 1 exista un antroponim grecesc compus (bimembru) sfîrșind cu elementul *-dōros* precedat de primul membru constînd din nu mai mult de trei litere ce nu par să fie altele decît ΔΙΟ- (sau ΘΕΟ-?), deci unul din cele mai răspîndite și banale antroponime, cum ar fi *Diodoros*, urmat de *Andromachos* păstrat întreg; în r. 2 lipsește o singură literă invizibilă în simplul apelativ [Y]IOC „filius”. Nu erau deci trei persoane „dedicante” (cum preconizase Th. Mommsen considerînd crimeiul epigrafic -IOC ca terminația unui al treilea antroponim al unuia dintre dedicanți), ci numai doi, adică (?) *Diodoros* cu fiul său *Andromachos*, — nume grecești de cea mai autentică factură purtate de doi traci imigrați la Roma, unde aduceau cu sine și întrețineau nu numai cultul lor ancestral și „național” (Cavalerul-erou trac), dar și limba de cultură greccască adoptată și aplicată pe monumente votive-religioase de unii dintre tracii din zona de sud a Traciei, ca și în „emigrația” lor prin lumea elenistică și romană.

ÉLÉMENTS THRACO-GÉTIQUES DANS LES INSCRIPTIONS GRECQUES DE ROME

RÉSUMÉ

Dans le Ier fascicule de l'excellent „corpus” épigraphique grec de la ville de Rome (supra, note 1), quatre pièces appartiennent aux Thraces, éléments militaires pour la plupart, établis dans la capitale de l'empire. Dans une cinquième inscription grecque (répertoire de *mystae*) on trouve deux noms thraces.

1. *Inscriptiones Graecae Urbis Romae*, I, N° 132, qui a bénéficié d'une certaine célébrité dans la bibliographie, est un relief dédié par le soldat prétorien *Aurelios Dionysios* aus „très illustres” dieux thraces *Zberthurdos* et *Iambadule(s)*; on en reproduit la photographie et le texte avec la lecture dans la version de G. Kaibel. On discute ensuite de la signification primaire et des attributions religieuses des deux divinités dont la deuxième reste équivoque quant à l'étymologie du nom et de ses fonctions économiques dans la société thrace et traco-romaine.

2. I.G.U.R., I, N° 134, colonnette votive dédiée aux „[dieux ? -- -- et à] ? Apollon” par *Aurelios Pouris* et son fils de prétorien *Aurelios Bouris* (cognomina thraces) originaires de la contrée *Tésis* qu'on peut rapprocher ou même identifier avec *Tésimonte* localité fortifiée (*castellum*) du Hémimont (Thrace), au VIme siècle de n.è. (Procopé, *De aedif.* IV 11, p. 149, 19, édit. Haury — Wirth).

⁴ Bibliografie mai amplă (nu completă) despre „Cavalerul (erou) traco-getic” se citează în 1967: *ActaMN*, 4, 1967, p. 94 (în cadrul articolului *Cavalerul trac în Dacia romană*, p. 94—103).

3. I.R.U.R., I, N° 135, autel (?) dédié au dieu „paternel” *Alsenos*(?) ou plutôt *Saldenos* de Thrace par un de ses fidèles *frumentarius* dans la légion II Italica (qui tenait garnison en Norique) *M. Aurelios Alexandros*.

4. I.G.U.R., I, N° 160, base en marbre avec le répertoire de quelque 420 *mystae* d'un *thiasos* dionysiaque „romain” : on y reconnaît le Gétodace *Decibalos* (II C 33) et le Thrace „méridional” *Trallis* (III C 6); le caractère thraco-gétique de ces deux anthroponymes n'est pas relevé par l'éditeur romain de 1968.

5. I.G.U.R., I, N° 205 relief (groupe statuaire) fragment avec la scène d'un cavalier galopant accompagné d'un lion déchirant une bête bovine : composition glyptique qui était „inintelligible” pour l'éditeur („anaglyphi significationem non intelligo”). Mais c'est là simplement la scène religieuse-symbolique du „Cavalier thrace” d'un type assez répandu en Thrace et dans d'autres provinces de l'empire, p. ex. en Dacie romaine (fig. 5); les dédicants sont deux résidents venus de Thrace : ? *Diodoros* et son fils *Andromachos*.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Rome. Relief votif dédié aux dieux thraces „les plus illustres” *Zberthurdos* et *Iambadule(s)* par le prétorien *Aurelios Dionysios*; a) photographie (d'après *Inscriptiones Graecae Urbis Romae*, I, N° 132), b) transcription et lecture du texte

Fig. 2. Rome. Colonnnette votive avec la dédicace des deux Thraces *Aurelios Pouris* et *Aurelios Bouris*; a) dessin du texte (d'après la photographie I.G.U.R., N° 134), b) lecture avec restitution

Fig. 3. Rome. Autel(?) votif dédié au dieu „paternel” *Alsenos*(?) ou *Saldenos* par un *frumentarius* de la légion II Italica, *M. Aurelios Alexandros*; a) texte d'après une copie de „Sabinus” (I.G.U.R., I, N° 135); b) lecture avec restitution.

Fig. 4. Rome. Relief (groupe statuaire) du „Cavalier thrace” dédié par *Diodoros* (?) et son fils *Andromachos*; a) photographie (I.G.U.R., I, N° 205), b) dessin et reconstitution de l'épigraphe, c) lecture du texte votif.

Fig. 5. Groupe statuaire (haut-relief) du „Cavalier thrace” de Dacie (Războieni-Cetate, dép. d'Alba, en Roumanie, Musée de Cluj-Napoca), photographie (*Acta Musei Napocensis*, IV 1967, p. 99, fig. 5)